

*А. В. Бугаєнко,
аспірант, кафедра обліку в кредитних і бюджетних установах
та економічного аналізу, ДВНЗ "Київський національний
економічний університет ім. В. Гетьмана"*

ОФШОРНІ ЮРИСДИКЦІЇ ЯК ІДЕАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

У статті досліджено причини привабливості офшорних юрисдикцій для процесу відмивання "брудних" грошей. Наведено основні ознаки, які можуть свідчити про легалізацію злочинних доходів через країни "податкового раю". Надано рекомендації, щодо попередження відмивання коштів за участю офшорних зон.

In the article explored reasons of attractiveness of off-shore jurisdictions for the process of "dirty" money laundering. Basic signs which can testify about legalization of criminal profits through the countries of "tax paradise" are resulted. Given recommendations, in relation to warn money laundering with participation of offshore areas.

Ключові слова: офшорний бізнес, офшорна юрисдикція, легалізація, відмивання коштів.

Key words: off-shore business, off-shore jurisdiction, legalization, money laundering.

ВСТУП

Використання суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на території України, а зареєстровані за її межами, призводить, з одного боку, до скорочення податкових надходжень до бюджету, а з іншого — до відпливу капіталу за кордон. Внаслідок цього Україна фінансує цілий ряд і без того успішних держав, причому сама гостро потребує інвестицій для модернізації власної економіки. За часткою прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну лідером є Кіпр, з якого у 2008 році надійшло понад 8 мільярдів до-

ларів. Це 21,2% у структурі ПІІ. Інвестиційно активними є також Нідерланди — 9,8%, Австрія — 6,6%, Віргінські Британські острови — 3,5% та Швейцарія — 2,1%.

Через офшорні зони у 2008 році 262 українські компанії провели експортних операцій на суму 3,6 мільярди гривень.

Найбільші обсяги експортованої продукції направлялися на адреси компаній, які зареєстровані в офшорних зонах Британських Віргінських островів — 3,47 мільярди гривень, Гібралтару — 106,7 мільйони гривень, Белізу — 25,7 мільйони гри-

вень та Багамських островів — 7 мільйонів гривень [5].

Актуальність даного дослідження підтверджується тим, що в умовах глобалізації країни "податкового раю", а саме: Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Антильські острови часто використовуються для відмивання грошей, оскільки забезпечують анонімність та конфіденційність бенефіціарів. Отже — зовнішньоекономічні операції із залученням офшорних територій є сферою підвищеного ризику. Такі обставини вимагають найскорішого прийняття спеціального законодавства, яке зможе захистити національну економіку від негативного впливу офшорного бізнесу.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є визначення причин, які роблять привабливими офшорні зони для відмивання коштів, а також можливі шляхи запобігання цьому негативному явищу. При написанні статті встановлено, що дослідження питання легалізації коштів через офшорні юрисдикції досить поодинокі. У статті використано роботи вітчизняних науковців: Ю. Баумана, Ю.В. Божанової та зарубіжних А.Апеля, В. Гунька, І. Соколова, а також типології Державного комітету фінансового моніторингу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сьогодні офшорні зони та пов'язані з ними способи ведення господарсько-економічної діяльності міцно ввійшли в сучасну економіку, а офшорний бізнес набув ознак престижу. Знайти компанію, яка візьме на себе всі паперові клопоти щодо реєстрації фірми на офшорній території, стало зовсім не важко.

Під офшорною зоною, або офшорною юрисдикцією, слід розуміти юрисдикції, в яких законодавчо визначено статус офшорної фірми, також нормативні акти, у відповідності до яких проводяться фінансово-економічні операції офшорного типу. Кількість країн, які можна віднести до офшорних зон, становить близько п'яти десятків. Це держави, в яких законодавство припускає реєстрацію й функціонування "Компаній міжнародного бізнесу". Визначення кількості офшорних зон у світі здійснюється вельми умовно, в тому числі з огляду на високу динамічність їх виникнення та зникнення. У світі щороку зникають 3—4 офшорні зони, проте з'являється така ж кількість нових. Це дає додатковий простір для реалізації схем легалізації злочинних коштів, оскільки владні структури не можуть оперативного реагувати на ці зміни. Привабливість офшорів полягає у їх фінансовій стабільності, конфіденційності інформації (особистості власників фірм не розголошується, процедура реєст-

Рис. 1. Кредитування під заставу брудних коштів на депозиті з проведенням операції за кордоном [6]

рації максимально спрощена), спрощеній системі фінансової звітності та оподаткування. Анонімність інвестицій може бути розкрита лише у разі кримінального переслідування інвестора або взагалі є недоторканою (у деяких офшорних зонах акції випускаються "на пред'явника") [10].

Всі офшорні юрисдикції можна розділити на 4 групи. До першої групи входять стовідсоткові офшори. Це так звані "податкові гавані", "tax haven". У таких юрисдикціях відмічається спрощена система реєстрації офшорної компанії, високий ступінь конфіденційності, мінімальні вимоги з боку держави щодо звітності та розміру статутного капіталу, повна відсутність або незначний податок, можливість реєстрації компанії на анонімних власників, імена яких відсутні в будь-яких державних реєстрах. До цієї групи відносяться офшорні зони Карибського басейну.

До другої групи належать юрисдикції з пільговим режимом оподаткування окремих видів діяльності. Податковими привілеями користуються холдингові, ліцензійні компанії Ліхтенштейну, Швейцарії, Люксембургу. У даних юрисдикціях з офшорних фірм не береться податок, проте владою контролюється діяльність таких компаній, що вимагає від них ведення повноцінного бухгалтерського обліку. Рівень конфіденційності таких компаній значно нижчий, проте імідж таких компаній набагато вищий.

Третю групу складають адміністративно-територіальні утворення, у яких діє офшорний режим, хоча самі вони є частиною звичайної держави. Тому такі офшорні юрисдикції називають офшорними територіями. В основному це характерно для федеративних республік.

До четвертої групи офшорних юрисдикцій варто включити нетрадиційні офшорні зони, а саме: Ірландію та Кіпр [1].

Закон Республіки Кіпр "Про компанії" регулює створення, функціонування та ліквідацію компаній. Останні зміни до закону були внесені у зв'язку з підготовкою Кіпру до вступу в ЄС. Завдяки цим змінам місцеві організації та офшорні компанії не мають різниці в оподаткуванні. Визначальним залишається резидентний або нерезидентний статус компанії. Податковими резидентами вважаються компанії, управління якими здійснюється на території Кіпру. Для цього достатньо, щоб керівництво компанії мало статус або податкового резидента країни, або громадянство країни. Законодавством Кіпру передбачено для всіх компаній загальну ставку податку на прибутки 10% — це найнижча ставка серед країн ЄС.

Під легалізацією доходів варто розуміти багатоступінчатий процес із використанням фінансових послуг, завдяки якому нелегально отримані кошти набувають легального вигляду та повертаються у законний грошовий кругообіг.

На сьогодні існують два основні нормативні документи, які регулюють відносини з офшорними юрисдикціями в Україні:

1) Закон України "Про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" від 28.11.2002 № 249-IV;

2) Розпорядження Кабінету

Міністрів України "Про перелік офшорних зон" від 24.02.2003 № 77-р.

Варто зазначити, що в Законі України від 28.11.2002 питання протидії легалізації доходів через офшорні території присвячено лише кілька рядків. Розпорядженням КМУ визначено території, які відносяться до офшорних зон. Перелік Кабінету Міністрів України містить практично всі класичні офшорні зони. Хоча КМУ періодично оновлює цей перелік, як правило, 5—7 територій, які є класично офшорними, до нього не потрапляють.

З огляду на це в Україні відсутня нормативна база, яка регламентує діяльність офшорних підприємств, а також взаємовідносини з ними. Це не лише негативно позначається на інвестиційній привабливості України, а також створює загрозу відмивання коштів через такі компанії.

У процесі легалізації "брудних" коштів активно використовуються як банківські, так і небанківські фінансові установи через свою здатність надавати ряд фінансових послуг, за допомогою яких здійснюється вивіз коштів — операції з переказу коштів, залучення фінансових активів, страхування [3].

Для всіх великих механізмів відмивання коштів характерна участь фіктивних фірм, або так званих віртуальних офісів. Часто такі організації реєструються на нетривалий час за підробленими документами або на підставних осіб. У ці організації переводяться здобуті злочинним шляхом кошти, які потім конвертуються й переводяться на рахунки "своїх" організацій, розташованих найчастіше в офшорних зонах. Хоча

віртуальний офіс включає в себе всі поняття, які характеризують реальний офіс, а саме: телефонний номер, поштову адресу — більшість власників віртуальних офісів користуються комп'ютерними програмами та допомогою багатьох людей. Таким чином, документація та дзвінки потрапляють з однієї частини світу до іншої, а реальні реквізити компанії залишаються невідомими.

З метою легалізації коштів, злочинці постійно удосконалюють методи відмивання своїх незаконно отриманих доходів. Наприклад, при здійсненні імпорتنних операцій в офшорній зоні створюється дочірня або самостійна компанія, що укладає з різними організаціями контракти на поставку різних товарів в Україну. Під забезпечення цих контрактів переводяться значні суми коштів. При цьому товари в Україну не надходять, а кошти переводяться далі на рахунки інших фірм.

Ще однією схемою відмивання коштів є видача резиденту України кредиту для здійснення передоплати відповідно до зовнішньоекономічних контрактів під заставу депозиту. При цьому кредитні кошти перераховуються на рахунки нерезидентів у офшорних банках. Через передбачені законодавством терміни (90 днів) вони повертаються до українського банку у зв'язку з невиконанням фірмою-нерезидентом умов контракту. Однак протягом 90 днів кредитні кошти українського банку використовуються в комерційній діяльності офшорних структур і отриманий прибуток залишається за межами України. Дану схему ілюструє рис. 1.

Таким чином, можна навести основні ознаки, які можуть свідчити про "відмивання" коштів через офшорні території:

- позики офшорним компаніям;
- позики (кредити), що надаються на підставі фінансового звіту позичальника, який відображає великі інвестиції в ділові підприємства, включені в "країни-сховища";
- позики під забезпечення зобов'язаннями офшорних банків;
- максимальне скорочення строків перебування переказаних коштів на рахунках офшорних компаній у країнах реєстрації або в третіх країнах;
- повторення однотипних елементів схем електронних переказів;
- участь у схемі взаєморозрахунків кількох офшорних компаній;
- трансакція на рахунок офшорної компанії, що не є стороною за контрактом;
- предмет контракту (послуги, результати інтелектуальної діяльності) не піддається об'єктивній оцінці з боку контролюючих органів;
- багаторазові перекази однакових великих сумм [2].

Щоб попередити процес відмивання коштів через офшори суб'єкта первинного фінансового моніторингу, варто встановити джерело походження коштів компанії, яка має намір переказати кошти за кордон або працює з нерезидентами. Варто об'єктивно оцінювати інформацію, яку повідомляє компанія про походження своїх коштів. Отриману інформацію слід порівнювати з даними про фінансових стан клієнта на основі його фінансової звітності, інформації отриманої від третіх осіб, державних органів, веб-сайтів мережі Інтернет. Банківські установи можуть додатково аналізувати рух коштів щодо такого клієнта та робити аналіз його оборотів.

У більшості випадків, встановити реальних власників та керівників офшорної компанії неможливо, тому, працюючи з такою компанією варто отримати генеральну довіреність на особу, яка представляє інтереси нерезидента та наділена наступними повноваженнями: відкривати рахунки, представляти інтереси компанії в державних, судових органах та фінансових установах, підписувати договори. Фактично така особа виконує обов'язки директора.

Значним кроком до обмеження легалізації доходів стане також суттєве покращення чинного законодавства щодо особливих економічних зон. Тому нормативно має бути передбачено кримінальну відповідальність стосовно порушників фінансової дисципліни. На міждержавному рівні слід укласти угоди про обмін даними чи сприяння у судових справах з розслідування фінансових злочинів.

ВИСНОВКИ

У статті названо причини, які роблять офшори привабливими для відмивання коштів. Надано рекомендації щодо попередження використання послуг суб'єктів первинного фінансового моніторингу з метою легалізації коштів.

Сформовано перелік ознак, які можуть свідчити про відмивання коштів через офшорні юрисдикції. Даний перелік може бути використаний суб'єктами первинного фінансового моніторингу для оцінки ступеня ризику використання фінансових послуг з метою відмивання "брудних" коштів.

Вперше проаналізовано чинні нормативні документи з метою визначення тих, які регламентують діяльність офшорних підприємств, а також взаємовідносини з ними. Рекомендовано удосконалити чинне законодавство, що дозволить, у визначених випадках отримувати більше інформації про власників та керівників офшорної компанії.

Оскільки дана тема не втрачає

своєї актуальності, автором планується в подальшому досліджувати це питання.

Література:

1. Апель А. Обналичивание и офшорный бизнес в схемах / А. Апель, В. Гунько, И. Соколов. — Санкт-Петербург: Питер, 2002. — 176 с.
2. Барановський О.І. Відмивання грошей: сутність та шляхи запобігання: монографія / О.І. Барановський. — Харків: Форт, 2003. — 472 с.
3. Бауман Ю. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом небанківськими фінансовими установами з використанням офшорних юрисдикцій / Бауман Ю. // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2009. — № 2. — С. 25—30.
4. Божанова В.Ю. Викоритання офшорних компаній з метою податкового планування в Україні / Божанова В.Ю., Русінко М.І. // Економічний простір. — 2008. — № 11. — С. 223—229.
5. В 2008 році через офшорні зони пройшли 3,64 млрд грн [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2008/12/26/147625>.
6. Гуржій С.Г. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспект: посібник / С.Г. Гуржій, О.А. Копиленко, Я.В. Янушевич. — К.: Парламентське видавництво, 2005. — 216 с.
7. Кузнєцов К. Боротьба з офшорами: пасивна України [Електронний ресурс] / К. Кузнєцов // Економічна правда. — Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/publications/2010/02/22/227599/view_print.
8. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс]: закон України від 28 листопада 2002 року № 249 — ІV, зі змінами і доповненнями // Верховна рада України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
9. Про перелік офшорних зон [Електронний ресурс]: розпорядження від 24.02.2003 № 77-р. зі змінами / Кабінет Міністрів України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
10. Типології легалізації злочинних коштів в Україні 2004—2005 роках [Електронний ресурс]: наказ від 27.12.2005 № 249 / Державний комітет фінансового моніторингу. — Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/File/pdf/ТУР_2005.pdf.
11. Тосунян Г.А. Противодействие легализации (отмыванию) денежных средств в финансово-кредитной системе: Опыт, проблемы, перспективы: учеб.-практ. пособие / Г.А. Тосунян, А.Ю. Викулин. — М.: Дело, 2001. — 256 с.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2010 р.